

Ali Akbaş'ın *Kuş Sofrası*'na Buyurun!

◆ Tacettin Şimşek

Giriş

Türkçenin şiir dili olduğu kuşku götürmez bir gerçektir. Aksi doğru olsaydı Yunus Emre, ta 13. yüzyılda “*Karlı dağların başında salkım salkım olan bulut / Saçın çözüp benim için yaşın yaşın ağlar mısın?*” diyemezdi.

Baki, Kanunî'nin ölümünün ardından yaşanan büyük acıyı tasvir etmek ve ölüm haberini duyurmak için çalınan “kûs-ı rahîl”in (göç davulunun) sesini taklit amacıyla “*Ey pây-bend-i dâm-geh-i kayd-ı nâm u neng*” diye tumturaklı bir eda ile başladığı ünlü mersiyesinde “*Gül hasretinle yollara tutsun kulağımı / Nergis gibi kıyamete dek çeksin intizar*” beytini söyleyemezdi. Karacaoğlan “*Al beni zülfün ucuna / Salınayım tel yerine*” dizelerini aklının ucundan geçiremez, adı sanı bilinmeyen o gizli şair ya da şaire “*Yüzünde göz izi var / Sana kim baktı yârim?*” sitemini dillendiremezdi.

Sözü uzatmadan Türkçe, şiir söylemeye son derece elverişli bir dildir ve sanatçının elinde estetik bir objedir. Ancak onu bir kuyumcu titizliğiyle işleyecek kalem sahiplerine ihtiyaç vardır. Şiiri dilden ödünç alıp kendi içimizde ürettiğimiz söz kanatlarıyla uçuramıyorsak sorun Türkçede değil, bizdedir.

Ali Akbaş, işte bu zengin Türkçenin zarif şairidir. Bir dil, zenginliği ölçüsünde, kuyumcu titizliği içinde, böylesine incelikle işlenebilir ve şiire dönüştürülebilir. Akbaş sadece bu yönüyle bile, şiiri kendileri için ciddi bir uğraş alanı olarak belirlemeyi düşünen genç şairlere örnek gösterilebilir.

Şiirin cümle kapısından 1960'ta “Koşma” adlı şiiriyle girmiş Ali Akbaş. Bu demektir ki, geleneğin imbiğinden geçmiş bir dille ve söyleyişle işe başlamış. Bu çok önemli bir çıkış noktası. Önce dille tanışmak, hesaplaşmak ve dilin ifade imkânlarını yoklamak. Bunu, dili zorlamadan yapmak...

Sanatkâr, Ali Şir Nevâyî'nin benzetmesiyle söylersek bir yılki atını ehlileştirir gibi dille uğraşmak zorunda. Bu, sanatçının sorumluluğu olduğu kadar dile saygısının da bir gereği. Bir bakıma zorunluluğu... Edebiyatın kurucu ögesi ve ana malzemesi dil olduğuna göre, dile özen göstermeyen bir sanatçı tavrını onaylamak mümkün değil.

Ali Akbaş, Türkçeye olan saygısıyla ve ona gösterdiği titizlikle tanınan bir şair. İlk şiirlerinden itibaren, özellikle de 1982'de yayımlanan ilk şiir kitabı *Masal Çağı* ile bu konudaki farklılığını ortaya koy-

muş ve çizgisini ısrarla sürdürmüştü. Saygınlığı, dile saygısıyla eş zamanlı olarak gelişmiş ve büyümüş.

Akbaş'ın lirik ve romantik şiirine klasik edebiyata özgü bilgece bir söyleyiş, halk şiirinden gelen ritmik anlatım ve kendi yaratıcı muhayyilesinden gelen çocuksu buluşlar hâkim. Çocukluk yıllarına ait anılar, gözlem ve izlenimler sanatını besleyen ana damarlardan biri. Belleğinde taşıdığı ninni, masal, efsane, destan, türkü, mani gibi kültür ürünleri, Akbaş'ın şiirlerine zengin bir arka plan ekliyor.

Kuş Sofrası

Ali Akbaş'ın çocuklara yönelik şiirlerinden bir bölümü *Kuş Sofrası*'nda bir araya getirilmiş. Yıldız Eviren Kaynak'ın resimlediği kitap, 1991'de Kültür Bakanlığı Yayınları arasında çıkmış. Aynı yıl Türkiye Yazarlar Birliği tarafından Çocuk Edebiyatı dalında yılın eseri olarak ödüle layık görülmüş.

Kuş Sofrası, okuru yaş gruplarına ayırmadan bütün olarak kucaklayan bir eser. Yedi yaşındaki okura da, yetmiş yedi yaşındaki okura da aynı sıcaklıkla seslenebiliyor. Yalnızca rafine bir dil kurmasıyla değil, kendine özgü tematik bir yapı oluşturmasıyla, ağırlıklı olarak hece ölçüsünün 7'li, 8'li gibi kısa kalıplarını tercih etmesiyle, uyak ve redif gibi ritim unsurlarına yer vererek sese ve ahenge özen göstermesiyle; çocuğun duygu, düşünce ve hayal eğitimine yönelik hedefler gözetmesiyle de Kuş Sofrası, üzerinde konuşmayı fazlasıyla hak ediyor.

Şair, kitaba yazdığı ön sözde, hedef kitle konusundaki tavrını dile getirir: “*Aslında ben bu şiirleri yazarken kimlerin okuyacağını hiç düşünmedim bile. Elimden geldiğince güzel yazmaya çalıştım o kadar. Çocuklar için yazılmış bir eseri büyükler de severek okuyamıyorsa o eser kötü bir eserdir. Unutmayalım ki, çocuklarını aldatanlar, aslında kendileri aldanırlar.*”

Bu, çocuk edebiyatının önceliklerinden biridir. Zira çocuklar için yazılmış metinlerin okuyucusu sadece çocuklar değildir. Yetişkinler de çocuk edebiyatı metinlerini okuyabilir ve bu metinlerden zevk alabilirler. “Niçin?” sorusunun cevabı bellidir: İçlerinde yaşatmayı başarabildikleri çocukluklarına seslendiği için ya da en azından bir zamanlar yaşadıkları çocukluk anılarını canlı tuttuğu için...

Kitapta Akbaş, bir hayal ve gönül sofrası kuruyor; başta çocuklar olmak üzere herkesi bu sofraya davet ediyor. Günümüzün özellikle kentli çocuklarına yer yer egzotik gelse de şair, onlara kenger,

kuzukulağı, tavşan sakızı ve çiğdem ikram ediyor. Dijital çağ ve sanal dünya çocuklarının televizyon ekranlarında bile görmedikleri bir harman yerinde gezdiriyor, tavanından şingır mıngır cinlerin indiği bir değirmende ağırıyor onları. *Ardıcın Türküsü*'ne eşlik etmelerini istiyor. Kırlarda bir çobanla yoldaşlık etmeye çağırıyor. Tipler, çocukların özdeşlik kurabilecekleri cinsten. Şiir öznesi olan çoban koyunlarıyla, köpeğiyle iletişim kurabilmekte, hayvanların iç dünyasına bile nüfuz edebilmektedir: "Yaramaz", "akıllı" gibi sıfatlarla andığı ve Karabaş, Akıllı, Küpeli gibi adlar verdiği koyunlardan bazılarının "*Bu çok düşünceli / Bir şeyi var*" diyerek duygularını bile çözümleyebilmektedir.

Kartal, martı, karga, güvercin, turna, leylek, suna, tavşan, tilki, fare, kertenkele, örümcek, arı, Kuş Sofrası'na konuk olan hayvanlardır. Hepsinin çocuğun dünyasında karşılığı olmalıdır. Bu, şairin, çocukları tabiata çağırma gerekçesine ışık tutar. Kuş Sofrası, çocuklar için başlatılmış bir keşif serüveni. Masallardan, düşlerden, efsanelerden kurulmuş bir dünyada çocuklar tabiata açılıyorlar. Başını gökyüzüne kaldırıp bulutları, ayı, yıldızları, gezegenleri fark etmenin ayrıcalığını yaşıyorlar. Bakışlarını yeryüzüne çevirdiklerinde bilgisayarın, tabletin, cep telefonunun, genel ağın (internetin) dışında bir dünya olduğunu görüyorlar. Orada kuşlar, tavşanlar, ceylanlar, atlar var. Su var, uyku var, rüzgâr var... "*Kırlarda at yayan ufacak akıncı çocuklar*" var.

Akbaş, çocukları çok uzağına düştikleri tabii unsurlarla tanıştırıyor. Bizim el birliğiyle köreltmeye çalıştığımız hayal gücünü onarıyor. Eğitim sisteminin ihmal ettiği hayal eğitimini kalemiyle vermeye çalışıyor.

"*Gece ılık süt denizi / Gönül bir ipek yelkenli*", "*Çıplak ayağıyla yürür / Usul usul dilber gece*" (Geceye Övgü), "*Yar hangi diyardadır / Bekledim de gelmedi*" (Bekleyiş), "*Güzellikten baş alırlar*", "*Suyun zembem taşın elmas*", "*Bir ifrit ağına düştüm*", "*Yıkacağım evi barkı / Sıkıyor beni dört duvar / Niye söylediğim şarkı / Ulaşmıyor yâre kadar*" (Masal Çağı) gibi dizelerde ağırlıklı olarak yetişkin dilini kullanmış olsa da Akbaş, birçok şiirinde çocuk dilini, çocuk duyarlılığını ve çocuğa göre olanı yakalamayı başarıyor. En çok da zengin bir hayal gücünün kaynaklık ettiği şiirlerle tekerleme tadı veren metinlerde çocuğun dünyasına yaklaşıyor.

Ardıç ağacının teşhis edilerek konuşturulması tam da çocuk duyarlılığıyla örtüşen bir örnek durumdadır: "*Çağırsam duyarlar mı / Gökte de evler var mı?*" (Ardıcın Türküsü) dizeleri, çocukların masallardan aşına olduğu bir durumu dikkatlere sunar. "Sobe" şiirinde olduğu gibi çocuk özne ta-

bii unsurlarla konuşmanın ötesinde onlarla sıvrını paylaşır:

Kimseye söyleme mavi yıldız

Benim sen olduğumu

Ölüme yaklaşmayı sezdirmekle görevli "*Su alıyor artık sandal*", "*Göçmen kuşlarla gidecek / Mekânı uçmak ninemin*" gibi yetişkin diliyle söylenmiş dizelere karşın, yaşlı ninenin yüzünü kırışık göstermenin aynanın suçu olduğu çıkarımı çocuğa özgü bir yaklaşımdır.

Ninem güzel suç aynada (Nineme Ninni)

Bulduğu ortamın dışına çıkma, bunu bir seçenek olarak kullanma eğilimi de çocuklarda görülebilecek davranışlardandır.

Göklerin çocuğu olurum ben de (Sobe)

"Ben Gördüm" başlıklı tablo şiir, çocuğun dış dünyaya yetişkinlerden çok farklı baktığını ve ilgi çekici ayrıntılar yakaladığını düşündürür. Yetişkinlerin benimsenmiş ve onaylanmış bir gerçeklik duygusuyla "yeşil" olarak algıladıkları bir ağacı çocuk, "*yarısı yeşil yarısı mor*" olarak görebilir. Yetişkinlerin inşa ettiği dünyada adı "ağaç" olan bu tür bir obje yoktur. "Böyle ağaç olmaz" kesin yargısına çocuğun vereceği karşılık "Var, çünkü ben gördüm" cümlesiyle özetlenir. "*Kırmızı gagasıyla göğü yırtan kuş*", "*Gülü kopardığında eli yanan adam*" ve "*eleğimsağmayı atkı sanıp boynuna saran yaramaz çocuk*" da benzer tasavvurlardır. Çocukla diyalog hâlinde olanlar kabul etmese de, çocuk bu görüntülerin varlığını ısrarla savunur. Derin yapıda bu çıkış, "sizin ortak kabulleriniz var, benim özgün algılarım" anlamında yorumlanabilir.

Böyle bir ağaç olmaz mı diyorsun

Ama ben gördüm

Yarısı yeşil yarısı mordu

...

Böyle bir şey olmaz mı diyorsun

Ama ben gördüm

Atkı sandı eleğimsağmayı

Yaramaz bir çocuk

Boynuna sardı (Ben Gördüm)

Bir başka tablo şiir olan "Dolunay"da zengin hayal gücü, çocuğa bir yakıştırma yaptırır; dolunayın yarım aya ve yeni aya dönüşme hâllerini obur bir tavşanın dolunayı yemesi biçiminde tasvir ettirir. Bu, bir yetişkinin kurgulayamayacağı derecede fantastik bir görüntüdür. Zira çocuğun dünyası, kaynağını masallardan alan fantastik düşünceye akrabadır.

Yaklaşır usulca bir obur tavşan

Yer dolunayı (Dolunay)

Akbaş, en çok da sözlü gelenekte dil gereçleri arasında sayılan tekerlemelere benzer metinler kaleme aldığında çocuğun dünyasına yaklaşır. Çocukların ilk çocukluk döneminde masal tekerlemeleriyle tanıştıkları, ardından oyun tekerlemeleriyle eğlence etkinliklerini süsledikleri görülür. Tekermeler bazen oyuna başlamak, bazen de oyunu sürdürmek ve tamamlamak için kullanılır. Akbaş, sanal oyunlar yüzünden sosyalleşme fırsatını kaçıran günümüz çocuklarına yitik bir dünyadan motifler taşır.

Okul öncesinden itibaren çocukların tekerleme benzer şiirlerden hoşlandıkları bilinmektedir. “Değirmende Gece” tam da çocukların bu ilgi ve ihtiyacına cevap verecek nitelikte bir şiirdir:

*Hayrullah'ın bıyığı
Kurnaz tilki kuyruğu
Kahvaltısı kuş eti
Karıştırdı nöbeti
Fare dolu sepeti*

Kaneviçe şiirinde bulutu, pınarı, ışığı, çiçeği ve bebeği sevmeye nedenleri sorgulanır. Şiir, sevmenin de nedensiz olmadığı konusunda bir farkındalık oluşturmaya yöneliktir. Çocuğun dünyasında neyi, niçin sevmek gerekir sorularının karşılığını aramayı sezdirir.

“Şaka” şiiri çocuk bakışını doğrudan yansıtan metinlerden biridir:

*Göle düşmüş bir bulut
Güneşe ser de kurut
Başına örtün ninem
Yırtılmasın sıkı tut
Çıkardık çeke çeke*

*Gök yırtıldı yamadık
Yer delindi tıkadık
Gölgelerle savaştık
Gücümüzü sınıdık
İnanma şaka şaka*

*Tarlalara tuz ektik
O kurudu biz ektik
Koruduk sineklerden
Sormayın neler çektik
Yeşerttik baka baka*

*Kayalıkta bir köpek
Kuyruğunda teneke
Gidiyor seke seke
Seke seke
Seke seke (Akbaş, 1991, s. 12)*

Üç Gümüş Tüy’de Akbaş, bir masal kurmayı dener. Bir martı ile kartalın deniz çevresinde örülmüş öyküsünü anlatır. Şiirde masallara özgü çift kütüplülük dikkati çeker: Martı ak paktır ve köpükten yaratılmıştır; kartal kapkaradır ve kayalardan kopmuştur; martı güzeldir, kartal yabani. Ancak bu, onların birlikte uçmasına engel değildir. Farklılıklardan da dostluklar doğabilir. Masalın sonunda suların alev alması ayrılığı getirir. Kartal dağlara kaçır, martı denize dalar. Geride üç gümüş tüy kalır. Şair, metnin sonunda “*Bu böyle bir masaldı*” dese de aslında sezdirilmek istenen, gerçeğin ta kendisidir. Yok edilen dış dünyada tabii unsurların felâketine ayna tutulmaktadır. Bu, çocuk okurun kalbinde merhamet duygusu uyandırmaya yönelik bir hamle olarak görülebilir.

Kır Mektebi şiiri bir farkındalık oluşturma metnidir. Dış dünyaya kanıksamadan bakmayı sezdiren bir metin... Kuşa, arıya, örümceğe “hayat bilgisi”ni nereden öğrendikleri sorulur. Soru, her dörtlüğün sonunda “*Kır mektebinde okumuş*” cümlesiyle cevaplandırılır. Örümceğin ağ örmesi “*kızına çeyiz örmek*” biçiminde kişileştirmeyle ifade edilir. Uçmakta, bal yapmakta ve ağ örmekteki ustalık, çocuğa özgü bir sebep sonuç ilişkisi kurularak yorumlanır. Tabiatı canlıların eğitildiği bir okul olarak görmek, dolaylı olarak insanı da bu okulda okumaya davet niteliği taşır. Bu, çocukta doğuştan var olan merak duygusunu ve zaman içinde geliştirilecek yaratıcı düşünmeyi harekete geçirir. Çocuksu bir felsefeye kapı aralarken tabiata farklı bir gözle bakmayı da sağlar.

Şair aynı farkındalık oluşturma çabasını “köy” odaklı metinlerle sürdürür. İçinde kötülük, çirkinlik ve mutsuzluk gibi olumsuzluklar barındıran şehrin karşısına köyü ve tabiatı çıkarır. Şehirli çocuklara, orada güzellikler barındıran bir köy ve tabiat var iletisini vermek ister. Bu, şairin iyimserliğiyle ilişkilendirilebilecek bir durumdur. Zira şehirde bunalan insan ruhunun nefes alabileceği bir mekân hâlâ vardır. Öyleyse umut bitmemiştir.

Akbaş, kültürel kodları da şiirlerine taşır. Değirmenci Hayrullah’ın “bismillah, bismillah” zikirleri arasında işini yapması bu tür bir göndermedir. “*İçtiğimiz bengisu / Davet ettik Yunus’u*” dizeleriyle Yunus Emre’ye yapılan gönderme de böyledir. “*Babam*” şiirindeki öfkeyi sabır ve imanla dizginleme, alın teriyle helal kazanç elde etme, sevinç ve üzüntüler karşısında sağduyulu davranma, evin direği olma, dünyayı güzelleştirme gibi özellikler bu kodlar arasındadır.

Elif ve Umay isimlerinin aynı dizede anılması bile kültürel bir birikimin ve millî bir duyarlılığın dı-

şavurumudur. Çocuk ismi olarak kullanılan iki kelimenin çağrışımları üzerinde düşünmek gerekir. Elif, Allah lafzının ilk harfi olarak tevhidî temsil ederken Umay, Türk mitolojisinde aileyi, ocağı ve çocukları koruyan; bolluk ve bereketi simgeleyen kadın kimliğiyle kutsal bir varlıktır.

Öte yandan “Uykuya Doğru” adlı şiirde Allah konusuna bağlı olarak kurulan “yakınlık” ve “dua” ilişkisi çocuk tarafından benimsenir; bir duyarlık biçimi ve yaşama tarzına ait bir ritüel olarak hayata eklenir. Bu, çocuğun inanma, sığınma ve kendini güvende hissetme ihtiyacının karşılık bulmasıdır.

Anneciğim

Allah ne kadar yakın

Konuştum duydu beni (Uykuya Doğru)

Akbaş, söz konusu kültürel motifleri çocuk zihnini yapılandırma sürecine dâhil eder. “Armağan” şiirinde rüzgâr, geleneksel şiirin haberci işlevine benzer biçimde “orman perisi Selcen’e” bir demet çiçek götürür. Çocuk, dolaylı olarak ileriki yaşlarda tanışması beklenen geleneksel kültürde “badısa-ba”nın sevgiliye selam götürme işlevini kavramaya hazırlanır.

Yunus, Elif, Umay, Kenan ili gibi örneklerle önce sezgilere seslenen, ardından bilinçaltına ve bilinç düzlemine yüklenen kültürel iletiler, bir medeniyet tasavvurunu kavramaya da alt yapı teşkil edecektir. Böylece çocuğa telmih ve çağrışım yönü zengin bir şiir kültürü kazandırmak mümkün olacaktır.

Örnekler çoğaltılabilir. Kitaptaki “anne” ve “baba” imgeleri üzerinde durulabilir. Dünyanın farklı coğrafyalarında çocuk ve yetişkinlerin maruz kaldığı acılara parmak basan metinler üzerinden yürek burkan okumalar yapılabilir.

Kuş Sofrası’nın burada anlatılanlardan çok daha fazlası olduğunu kaydetmekle yetinelim. Çocuk okurlara ana dil zevki kazandırdığı; Türkçenin güzellik ve inceliklerini fark ettirdiği tespitini de, eserin ayrıcalığı olarak ekleyelim.

Son Söz

Kuş Sofrası’nda hepimize yer var. Daha da önemlisi, kitaptaki otuz üç metin içinde, ister çocuk ister yetişkin isterse çocuk-yetişkin ya da yetişkin-çocuk olalım, hepimize yetecek kadar şiir var. Sofra, 1991’den beri açık... Türkçenin bal tadına, şiirde masal tadına ve rengârenk hayal tadına varmak isteyenler buyursun!

Kaynaklar

Akbaş, A. (1991). *Kuş Sofrası*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Aytan, T. (2004). “Kültür Bakanlığı Tarafından Yayımlanan *Kuş Sofrası* Adlı Şiir Kitabının Dil-Anlatım, Eğitcilik ve Görsellik Açısından İncelenmesi”. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Seminer Çalışması (Basılmamış).

Şimşek, T. (2018). Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri. *Yeni Türk Edebiyatı II-Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı* (Ed. O. Gündüz, T. Şimşek). Ankara: Grafiker Yayınları.

Yalçın Çelik, S. D., Ali Akbaş’ın *Kuş Sofrası* Adlı Şiir Kitabında Millî Değerlerin Çocuk Duyarlığından Dile Getirilmesi. *Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi* (STAD). <https://dergipark.org.tr> (Erişim: 18.07.2019)